

LIBRIS
Sara Di Furia
Original title *L'apprendista di Goya*

We know
books

Copyright © 2019 Sara Di Furia
First published in Italy in 2019 by La Corte Editore.
This edition published in agreement with Piergiorgio Nicolazzini Literary
Agency (PNLA).
All rights reserved.

Credit foto copertă: © iStock.com/pkline

© 2022 by Editura Lebăda Neagră
pentru prezenta ediție în limba română

Această carte este protejată de legile copyrightului. Reproducerea, multiplicarea,
punerea la dispoziția publică, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea
deținătorului copyrightului constituie încălcări legislative cu privire la protecția
proprietății intelectuale și se pedepsesc în conformitate cu legile în vigoare.

www.blackswanpublishing.ro

Editura Lebăda Neagră
Iași, Str. Plopilor fără Soț, nr. 45, 700273

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DI FURIA, SARA

Ucenicul lui Goya / Sara Di Furia; trad. din lb. italiană de Alina Monica Țurlea. -
Iași: Lebăda Neagră, 2022

ISBN 978-606-9682-46-3

I. Țurlea, Alina Monica (trad.)

821.131.1

SARA DI FURIA

UCENICUL LUI GOYA

Traducere din limba italiană
de Alina Monica Țurlea

Lebăda Neagră
Iași, 2022

I

Madrid, 5 aprilie 1791, Joia Sfântă

În camera din spatele prăvăliei, o pânză de cânepă mă scotea din sărite. Nu reușeam să o întind suficient ca s-o pot agăța de cuiele de pe marginea suportului de lemn și între timp terebentina, pe care o puseseam împreună cu pigmentul violet, se evapora stricând culoarea. Cele două mâini nu-mi erau de ajuns să am grijă de toate. Instinctiv am căutat consolare în privirea prietenului meu credincios, dar Gas, un dog de Mallorca, ce avea o blană în nuanțe aurii, nu mi-a răspuns. Trăgea un pui de somn sforăind într-un colț al laboratorului. M-am întors la castronul meu cu pigment. Pagubele erau ireparabile. Brusc, tata m-a chemat cu voce sonoră. Am luat-o spre tezghea, unde l-am găsit îmbrăcat la patru ace. Mulțumit, și-a trecut o mână pe deasupra vestei negre pusă peste o cămașă albă, mândru de eleganța lui. De îndată ce observă starea în care mă aflam, expresia i s-a schimbat:

— Manuèl, grăbește-te! E târziu! îmi reproșă.

— Se apropie ora! Scoate-ți șorțul acela murdar, aranjează-ți tufa de păr din cap și hai să mergem! Domnul nostru Isus Hristos nu te așteaptă pe tine ca să moară pe Cruce!

Fusesem atât de absorbit de munca mea cu pâna, încât nici nu observasem că soarele era la apus. Pe strada Toledo, la Biserica Colegială „Sfântul Isidor”, aveau loc cele mai importante

procesiuni din Săptămâna Sfântă. Nici muribunzii n-ar fi îndrăznit să lipsească.

Am fugit să mă aranjez, însă părul meu de culoarea morcovului nu voia să stea locului. În acel moment mi-am spus că Fecioara Maria ar tolera câteva bucle rebele, dar, sigur, nu o întârziere. Așa că am ignorat claiă de păr și m-am grăbit. Pepillo, numele de botez cu care obișnuiam să-l chem pe tatăl meu, era deja în pragul ușii, cu cheile în mână, bătând din picioare. L-am văzut mai ușurat de îndată ce a întors semnul de pe ușa prăvăliei pe care scria „închis”.

Numai Iisus Hristos și Maica Domnului izbuteau să-l facă să închidă prăvălia.

Am dat să plec, dar mi-am dat seama că tata nu mă însoțea. Se aplecase peste stratul de flori din fața atelierului cu intenția să culegă un mac.

În cele din urmă, am pornit pe drumul spre Biserica Colegială. Tot Madridul se revărsase din case și se împrăștiase pe alei și străzi ca o mulțime de furnici mici. În ochii celor care se adunaseră la procesiuni strălucea entuziasmul de a vedea și de a atinge *pasos*¹, carele cu reprezentările Sfintei Fecioare Maria din Esperanza și a lui *Jesús del Gran Poder*. Sculpturile în mărime naturală, care înfățișau chipul îndurerat al Maicii Domnului și martiriul lui Hristos, erau atât de grele încât purtătorii lecticii parcurgeau traseul aproape în genunchi.

Ajunși la Biserica Colegială, am observat că în piață nu mai era loc de alte suflète, iar carul cu statueta Fecioarei Maria deja plecase de la biserică. Își începuse procesiunea trecând chiar prin fața noastră. Cu greu am străbătut mulțimea, însă, în cele din urmă, am izbutit să ne așezăm în

vecinătatea carului. Pepillo, cu o privire furioasă și enervat de întârzierea pe care o punea pe seama nepăsării mele, îmi dădu o palmă după ceafă. Aș fi vrut să ripostez, să-i spun că numai pânza aceea afurisită m-a făcut să întârzi, dar nu m-ar fi auzit. Fanfare, compuse din suflători din „alamă”, percușio niști și tamburine, însoțeau *pasos*, acoperind orice alt sunet.

Madrikenii care urmau procesiunea se rugau lăsându-se purtați de marea de oameni. Poporul umplea fiecare pasaj ori alee de pe lângă Biserica Colegială cu urale festive, amestecându-se cu femei gălăgioase și copii desculți. Toți se zbăteau să se apropie cât mai mult de care pentru a reuși să depună frunze de palmier, lumânări și cădelnițe sau pentru a săruta picioarele statuiilor. Tatăl meu a așezat lângă Fecioara Maria floarea roșie pe care o ținuse strâns la piept în tot acel răstimp.

A făcut-o în memoria mamei mele.

O întâlnește cu șaptesprezece ani în urmă tot în timpul unei astfel de procesiuni. În păr purta un mac mare cât o palmă și, ca s-o cucerească, tata s-a gândit să-i dăruiască și el unul. Mama l-a prins lângă celălalt, care era darul destinat Fecioarei Maria.

Dar Sfânta, la puțin timp după, a luat la ea ambele daruri, și chiar mai mult.

De fapt, mama a murit din cauza epuizării când eram doar un copil. Un puști cu părul roșu, o prăvălie modestă și un mic teren cultivat cu maci era tot ce-i rămăsese lui Pepillo de la ea. De atunci, din primăvară până la începutul toamnei, tata își strecura una din florile acelea în buzunarul de la vestă. O ținea mereu aproape de inimă. De Paște, culoarea acelei flori amintea de petele ce apăreau pe veșmintele penitenților care urmau carele. Îmbrăcați într-o tunică de pânză naturală, în semn de penitență, erau arătați oamenilor și expuși batjocurii

1. În limba spaniolă: *statuete, grup statuar* (n.r.).

publice. Desculți și înarmați cu torțe, purtau un ciliciu, mărturia pocăiților, și o curea prinsă în jurul coapsei cu un cârlig menit să provoace durere. Foloseau un bici, care le rupea veșmintele, apoi pielea de pe spate. Sângele picura și se scurgea pe picioarele deja rănite. Flagelații nu se opreau, continuau să se biciuiască, stropind cu picături roșii mulțimea din ce în ce mai entuziasmată din jurul lor. Erau convinși că mortificarea cărnii le-ar permite să participe la durerile lui Hristos și astfel ar fi obținut iertarea păcatelor lor. Cel puțin așa zicea Fra Leandro în predicile sale.

Pentru mine, în schimb, nu era nimic spiritual în ce vedeam. Îi priveam pe bărbații aceia lovindu-se de mai multe ori și abia reținându-și țipetele de durere, în timp ce hainele lor capătau culoarea florii lui Pepillo.

Sunt la Mănăstire. Ca să-mi respect comenzile importante, sunt nevoit să pictez chiar și pe întuneric. Lucrez la lumina lumânării la portretul sorei Adelina. Aproape l-am terminat, lipsește numai semnătura mea, pe care o voi aplica în partea de jos a picturii, caligrafic.

Părintele Rafael De Silva.

Dintr-odată, flacăra lumânării tremură. O mișcare în spațele meu. Foșnetul unei țesături ușoare, un oftat.

O durere îmi explodează în cap ca un recul, ca un foc de armă sau ca un pahar spart în mii de bucăți, de la impactul extrem de violent.

Ametesc.

Vederea mi se întunecă. Mușchii gâtului devin rigizi într-un spasm involuntar. Fruntea îmi e cuprinsă de o căldură sfâșietoare,

iar creierul, străbătut de mii de cuie înfipte în craniu. Ridic mâinile încercând să-mi protejiez capul, să țin împreună masa sângerată și creierul dezintegrat.

În sfârșit... cel mai negru întuneric.

Săptămâna Sfântă se încheiase de câteva zile. Munceam din greu la pânda de cânepă.

— Manuël! mă strigă Pepillo.

De obicei, încerca să nu mă deranjeze când lucram, dar din tonul pe care îl folosise am înțeles că era ceva cu adevărat important. M-am dus la el în prăvălie. L-am găsit cu coatele sprijinite de tejghea și ziarul deschis sub nas.

— Vino mai aproape, mi-a spus, făcându-mi semn cu mâna.

M-am uitat la tatăl meu cu un aer întrebător.

— Vino și vezi. Citește! a spus, lovind cu arătătorul un articol din *El Diario de Madrid*.

M-am supus și am văzut un titlu ieșind în evidență între toate celelalte de pe pagină.

— Începe expoziția de Picturi Imperiale, am citit. Ce păcat! Nu mi-am terminat treaba.

— Lasă naibii treaba! Mai poate aștepta, expoziția nu! N-o să fie deschisă pentru veșnicie! Pregătește-te! Astăzi mergem la expoziție! a exclamat încântat.

În după-amiaza aceea, Pepillo m-a târât la expoziția de picturi ce fuseseră realizate cu mult timp înainte pentru prințul Asturiei. Picturi ale căror subiecte serviseră drept model pentru tapiseriile din palatele regale, dintre care unele erau create cu produse provenite din atelierul nostru. Tata, cu voce tare, lăuda lucrările clienților săi.

— Uită-te la consistența acestui carbune din viță-de-vie! Cel mai bun pe care l-am avut vreodată în prăvălie! spunea. Și n-am văzut niciodată o utilizare atât de potrivită a turcoazului nostru! repeta.

Spre deosebire de Pepillo, eu nu eram încântat de niciuna dintre lucrările expuse. Nu găsisem nimic care să fie original sau, cât de cât, demn de considerația mea. Cochetam și eu, de fapt, cu pictura. Utilizam pigmenți fără adezivi, iar pânza mea era piața din fața bisericii. De când murise mama, nu făcusem altceva decât să o înfățișez în toate Madonele mele. Sau, cel puțin, ce-mi mai aminteam din chipul ei.

În părul ei pictam un mac roșu și o *peineta*, un mic pieptene din argint, înfrumusețat cu o libelulă cu aripile întinse, de care nu s-a despărțit niciodată.

Erau singurele lucruri pe care le păstram în memorie.

De multe ori, în coșmarurile mele, îmi apărea imaginea lui Pepillo lăsându-le să cadă în sicriu, ca acestea să se poată odihni pentru totdeauna împreună cu mama. Cele două elemente deveniseră marca mea, semnătura mea. În portretele mele, libelula ținea fixă *mantilla*¹ Fecioarei, ce scotea în evidență un mac în păr.

La început a fost Fra Leandro, un călugăr dominican responsabil de la Biserica Colegială „Sfântul Isidor”, un bine-cunoscut duhovnic și inchișitor, cel care mi-a dat voie să pictez, cu condiția ca, la sfârșitul zilei, să împart „cu Dumnezeu” milosteniile primite de la trecători. Cuprins de o frenezie maniacală, trasam linii și puncte în piața din fața bisericii, estompam trăsăturile prea bine marcate, potriveam intensitatea umbrelor, dar când trebuia să pictez floarea și *peineta*

1. În limba spaniolă, șal din dantelă purtat de femeile spaniole pentru a-și acoperi părul (n.r.).

îmi luam tot timpul necesar. De regulă nu mă interesa cine se oprea să-mi observe munca. Odată, însă, un necunoscut a reușit să mă distragă. În loc să-mi arunce câteva monede în bolul pentru milosteniile trecătorilor, a lăsat să-i cadă un *escudo*¹ chiar în fața mâinii în care țineam creta.

Un *escudo* era mai mult decât reușea tatăl meu să câștige într-o lună.

M-am întors să-i mulțumesc, dar nimeni nu mai recunoscu că ar fi binefăcătorul meu. Am fost atras totuși de un bărbat rămas tăcut, în timp ce toți ceilalți vorbeau entuziasmați despre ceea ce admirau. Soarele din spatele lui m-a împiedicat să-i surprind în umbră trăsăturile feței. Înainte să pot rosti un cuvânt, a dispărut în mulțime. El a fost misteriosul Mecena? Neputând să verific, m-am întors la pictura mea, entuziasmat că cineva îmi apreciasse atât de mult munca.

În schimb, ceea ce se derula în fața ochilor mei la expoziție nu făcea nici doi bani. Pepillo s-a oprit în dreptul unei tapiserii. Se uita tăcut la opera din fața lui. Trăsăturile i se înăspriseră brusc. Buzele cărnose deveniseră două linii filiforme. Când m-am concentrat mai mult asupra imaginii pe care tatăl meu o fixa cu o privire severă, am fost cuprins de o emoție puternică.

Mi s-a tăiat respirația.

O explozie de culori îndrăznețe mi-a umplut ochii.

Personajul principal era soarele unei veri spaniole.

În mijlocul acestei scene, un tânăr își proteja iubita de soare.

Jocul de umbre creat de artist nu dădea impresia unui lucru studiat, ci mai degrabă părea rezultatul unei intuiții neobișnuite, a unui instinct natural. Cei doi erau deasupra

1. Monedă de aur veche (n.r.).

tuturor lucrurilor ce păleau în fundal. Culoarele vii și strălucitoare îmi străpungeau creierul până în punctul în care dacă aș mai fi continuat să privesc acea pictură, ar fi devenit un act dureros.

Dar trebuia să o fac. Voiam să mă satur de culorile acelea.

M-am apropiat. Mi-am dat seama că roșul și nuanțele sale nu fuseseră pregătite pe o paletă de culori. Artistul trebuie să le fi turnat pe pânză cu o îndemânare neasemuită. Evidențiate de o lumină caldă, culorile ar fi putut fi ușor confundate cu sângele adevărat. Și totuși, ceva întunecat mișca la orizont. Dincolo de o anumită liniște a momentului, percepeam pericolul.

În stânga tânărului, ramurile unui arbust erau îndoite de vânt, iar în partea opusă, se zăreau câțiva nori amenințători, semn că se apropia o furtună.

Cât putea schimba trecerea unui nor sensul unei imagini?

Total.

Putea să schimbe totul.

De ce anume voia să-și protejeze iubita băiatul care ținea umbrela?

De soare sau de ploaia ce se apropia?

Fata, cu o floare roșie în păr, ținea un câine ghemuit și mic aproape. Am învățat că în pictură câinele este simbolul fidelității conjugale. Fusesse folosit, cu această semnificație, de artiști precum Van Eyck, Van Dick și mulți alții. Dar ținut în poală, ca în acest caz, arăta o sarcină. În Biblie, însă, imaginea căpătase o conotație negativă, câinele fiind considerat tovarășul prostituatelor, al magicienilor și idolatrilor. De altminteri, în picturile ce reprezentau Cina cea de Taină, câinele fusese așezat întotdeauna la picioarele lui Iuda.

Nimic în pictură nu-i întâmplător.

Totuși, în tablou nu era vorba despre personaje biblice, iar cei doi erau prea tineri ca să formeze un cuplu căsătorit.

Însă animalul, cu o privire expresivă, rămânea ghemuit în poalele femeii. Trist și resemnat, se uita fix la spectator. Câțelul nu era o simplă încoronare, ci un al treilea personaj, umbrit de fericirea aparentă a scenei principale. Părcă ar fi vrut să vorbească. Și ce-ar fi avut de spus pesemne n-ar fi sunat atât de bine.

Nu văzusem niciodată o operă similară.

Deodată, m-a copleșit un val de gelozie.

N-aș fi reușit niciodată să realizez, nici pe departe, ceva comparabil.

Mi-am încleștat pumnii. Durerea provocată în carne de propriile-mi unghii nu era nimic în fața conștientizării ce mă devora. Mi-am coborât privirea. Nu mai puteam suporta priveliștea. Ochii mi-au căzut pe partea de jos a pânzei. Pe o plăcuță erau datele operei.

Umbrela de soare, 1778. Francisco de Goya.

Cunoșteam deja numele acesta. Era unul dintre pictorii de Curte, dar nu și un client al prăvăliei noastre. Prin urmare, minunea aceea nu fusese creată cu produsele noastre. Poate acesta era motivul pentru care Pepillo continua să-și încleșteze maxilarul și pumnii. Auzisem vorbindu-se despre Goya cum că ar picta mai ales portrete ale familiei regale și alor nobililor. Nimic de-a face cu cei doi oameni de rând ale căror voci le auzeam chemându-mă. Îmi șopteau numele. Îl pronunțau într-un mod seducător, cum nici măcar prostituatetele de pe *Calle Fuentes* nu ar putea s-o facă. Voiau să-i admire din nou. Am fixat iarăși tabloul. Mi-am amintit ce mă învățase Pepillo cu ceva timp în urmă despre invidie.

— Aceasta nu e inspirația care ne înalță, spunea, ci mai degrabă speranța că celălalt se va prăbuși, e dorința unui orizont plat de a nu fi nimeni remarcat.

Nu, sentimentul care mă copleșise nu era deloc gelozie.

Era admirație necondiționată.

We know
books

Țintuit de măiestria lui Goya, mi-am dat seama de ambiția ce năzuia în mine.

Am fost blestemat... O să devin pictor!

Deschid ochii. Întunericul încă mă învăluie. Durerea pornește de la ceafă și radiază până în vârful firelor de păr, de-acum tot mai rar. Cu greu îmi duc din nou mâinile la cap în încercarea de a-mi alina durerile. Simt ceva cald și vâscos la atingere.

Sânge.

Cineva m-a atacat și târât cine știe unde. Din ce motiv? Nu am bani la mine. Niciun frate călugăr nu are.

Simt frisoane în tot corpul. Un filtru de lumină trece prin golul dintre ușa din lemn și podea și, încă o dată, printr-o deschizătură cu bare de fier din partea de sus. Bezna se transformă în penumbră și-mi permite să mă concentrez unde sunt.

O temniță umedă și goală, fără ferestre.

Sunt într-o temniță, sub pământ.

De afară niciun zgomot nu ajunge la mine, cu excepția unei picături de apă care curge încontinuu, ritmic și aproape de mine.

Foarte aproape.

Dureros, îmi trag corpul bătrân și greu până la ușa de unde vine zgomotul și o lumină blândă. Privesc dincolo de deschizătura ale cărei bare le apuc cu ambele mâini. Un coridor, luminat de lumina obosită a unor lumânări prinse de perete, separă încăperile ce se află una în fața celeilalte. Strig:

— Este cineva acolo? Pentru numele lui Dumnezeu, ajutați-mă!

Nu-mi răspunde nimeni.

Deodată, un miros acru și metalic mă copleșește. Sapă în mine. Mă cuprinde o senzație de vomă.

Ușa din fața mea se deschide larg. Un bărbat, cu capul acoperit de o glugă, apare în prag. Poartă un șorț mânjit de pete roșiatice, iar în pumn ține un instrument familiar.

O spatulă ascuțită de pictură. De pe vârful îndreptat în jos cad picături purpurii. Șoptesc:

— Doamne Dumnezeule!

Omul se îndreaptă spre mine. Din instinct, mă retrag câțiva pași. Tremur și clănțân din dinți în timp ce mă rog să nu deschidă ușa ce ne desparte. Acum nu-l pot vedea, dar știu că este încă acolo. Îl simt. Se uită chiar spre mine.

Răul se răspândește în fiecare colț al temniței și mă strânge ca într-o menghină sufocantă.

N-am aer.

Panica mă cuprinde ca un șarpe veninos.

Alunec de-a lungul peretelui murdar.

Disper și blestem noaptea în care am îndrăznit să ies, ignorând cântecul prematur al broaștelor.

EL DIARIO DE MADRID

„Ignacio Sanchez, cunoscut în oraș pentru portretele divinităților păgâne cu un farmec incontestabil, a fost găsit mort ieri, nu departe de renumita osterie din cartier, pe Calle Villanueva, o alee adiacentă. Potrivit celui care a găsit și a văzut primul cadavru, bărbatul pare să fi fost ucis cu o lovitură puternică la cap. Victima nu purta haine și fusese jupuită pe piept și pe spate. Abia mai târziu s-a observat că îi lipsesc niște dinți. Trotuarul unde s-a găsit corpul nu prezintă pete de sânge. Se presupune, așadar,